

Joanna M. Karolczak

Opinia prawna dotycząca odpowiedzialności podmiotów prowadzących zajęcia pozaszkolne za bezpieczeństwo dzieci¹

Legal opinion on responsibility for safety of children of bodies running non-school education activities (WAL-1987/16): The author denotes that educational activities, carried out on the basis of the Act of the system of education, is subject to a supervision of a curator. Responsibility of a body running a school for a damage done because of unlawful actions of educational staff during a time of performing their duties is not related with a fault. Educational activity, not including running a school, an educational post, a complex or other form of pre-school education, can be conducted in accordance with rules stipulated in the act on freedom of establishment, as an economic activity. In such cases provisions from the Act on System of Education do not find application. Business entities conducting classes with children are not absolved from responsibility for children during such events. Such responsibility is formed on basic rules, interpreted from civil law and a contract between the entity and a child's parents. A responsibility described in provisions of penal law is also possible in case of certain circumstances justifying it.

Keywords: education | school | accident | civil liability | supervision

Słowa kluczowe: oświata | szkoła | wypadek | odpowiedzialność cywilna | nadzór

Radca prawny, ekspert ds. legislacji BAS; joanna.karolczak@sejm.gov.pl.

Przedmiot opinii

Przedmiotem opinii jest kwestia odpowiedzialności podmiotów prowadzących działalność oświatową na zasadach działalności gospodarczej za bezpieczeństwo dzieci w trakcie zajęć. Poproszono o wyrażenie opinii w sprawach poruszonych w piśmie rodziców, dotyczących:

¹ Opinia sporządzona 14 października 2016 r. na zlecenie przewodniczącego Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży; BAS-WAL-1987/16.

- oświadczenia, zamieszczonego na stronie Kuratorium Oświaty w Krakowie przez Małopolskiego Kuratora Oświaty, dotyczącego funkcjonowania działalności pod nazwą „szkoła” oraz
- podstawy prawnej o wyłączeniu podmiotów gospodarczych z odpowiedzialności za dzieci na prowadzonych przez nie pozalekcyjnych, płatnych zajęciach na terenie placówki oświatowej; kto w takim wypadku ponosi odpowiedzialność (dyrektor placówki, rodzice, przedsiębiorca czy lektor).

Opinia przygotowana została na podstawie:

- ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. 2015, poz. 2156, ze zm.; dalej: ustawa o oświacie²,
- ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2016, poz. 380, ze zm.,
- ustawy z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 2016, poz. 380, ze zm.,
- ustawy z 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach, Dz.U. 2013, poz. 737.

Uzasadnienie prawne

W liście skierowanym przez rodziców J. do Biura Komunikacji Społecznej poproszono o wydanie opinii na temat oświadczenia zamieszczonego na stronie Kuratorium Oświaty w Krakowie przez Małopolskiego Kuratora Oświaty, dotyczącego funkcjonowania działalności pod nazwą „szkoła”. Podkreślono, że dziecko zginęło śmiercią tragiczną podczas lekcji angielskiego w prywatnej szkole (w trakcie przerwy w zajęciach dziecko opuściło budynek szkoły i zginęło przygniecione przez TIR-a).

Wyjaśnienia kuratora oświaty dotyczą wątpliwości związanych z funkcjonowaniem działalności pod nazwą „szkoła”. Wynika z nich, że tylko działalność oświatowa, prowadzona na podstawie ustawy o systemie oświaty podlega nadzorowi kuratora i przepisom o odpowiedzialności dyrektora placówki za bezpieczeństwo uczniów.

Wyjaśnienia te są prawidłowe. Zgodnie z ustawą o oświacie system oświaty obejmuje (art. 2):

² Ustawa uchwalona 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017, poz. 59) wprowadziła zasadę, wyartykułowaną w przepisie art. 170 ust. 3, że podmiot prowadzący działalność oświatową nie obejmującą prowadzenia szkoły, placówki, zespołu lub innej formy wychowania przedszkolnego, na zasadach działalności gospodarczej, jest obowiązany poinformować osobę korzystającą z tej działalności, a w przypadku osoby niepełnoletniej – jej rodziców, że działalność ta nie stanowi prowadzenia szkoły, placówki, zespołu lub innej formy wychowania przedszkolnego.

1. przedszkola, w tym z oddziałami integracyjnymi, przedszkola specjalne oraz inne formy wychowania przedszkolnego,
2. szkoły:
  - a) podstawowe, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami integracyjnymi i sportowymi, sportowe i mistrzostwa sportowego,
  - b) gimnazja, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi, sportowymi i przysposabiającymi do pracy, sportowe i mistrzostwa sportowego,
  - c) ponadgimnazjalne, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi i sportowymi, sportowe, mistrzostwa sportowego, rolnicze i leśne,
  - d) artystyczne,
3. placówki oświatowo-wychowawcze, w tym szkolne schroniska młodzieżowe, umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego,
- 3a. placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego oraz ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego, umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych,
- 3b. placówki artystyczne – ogniska artystyczne umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych,
4. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne udzielające dzieciom, młodzieży, rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także pomocy uczniom w wyborze kierunku kształcenia i zawodu,
5. młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze oraz specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, a także ośrodki umożliwiające dzieciom i młodzieży, o których mowa w art. 16 ust. 7, a także dzieciom i młodzieży z upośledzeniem umysłowym, z niepełnosprawnościami sprzężonymi realizację odpowiednio obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki,
6. placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania,
7. placówki doskonalenia nauczycieli,
8. biblioteki pedagogiczne,
9. kolegia pracowników służb społecznych.

Ponadto, zgodnie z art. 83a ust. 2 ustawy o oświacie może być prowadzona także działalność oświatowa nieobjęta prowadzeniem szkoły, placówki, zespołu lub innej formy wychowania przedszkolnego. Może być ona podejmowana na zasadach określonych w przepisach ustawy z 2 lipca 2004 r. o swo-

bodzie działalności gospodarczej. Z tego powodu rozróżnia się gospodarcze i niegospodarcze formy działalności oświatowej, a kryteriami powyższego są między innymi ciągłość szkolenia, stosowanie bardziej sformalizowanego trybu zarządzania działalnością dydaktyczną i jej nadzorowania (zwłaszcza gdy chodzi o zatwierdzanie programów nauczania), wydawanie świadectw itd.³. Do takich gospodarczych form prowadzenia działalności oświatowej zalicza się m.in. szkoły językowe, szkoły tańca, szkoły karate, szkoły wizażu itp. Funkcjonują one na zasadach określonych w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej i nie stosuje się do nich przepisów ustawy o oświacie. Z tego powodu nie podlegają one np. nadzorowi kuratora.

Podkreślić należy, że nazwa „szkoła” nie jest zastrzeżona i może jej używać każdy, bez względu na to, na jakiej podstawie prawnej prowadzi swoją działalność. Tytułem przykładu można wskazać na nazwę, której można używać jedynie po spełnieniu warunków określonych w ustawie, np. przepisy ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz.U. 2016, poz. 187, ze zm.) stanowiących, że nazwy rodzajów i oznaczenia kategorii obiektów hotelarskich, takich jak hotel czy motel, podlegają ochronie prawnej i mogą być stosowane wyłącznie w odniesieniu do obiektów hotelarskich w rozumieniu ustawy (art. 43 ust. 1). Takiej ochronie prawnej nie podlega nazwa „szkoła”, choć radni Miasta Krakowa planowali podjęcie rezolucji w sprawie objęcia ochroną prawną pojęcia nazwy „szkoła”⁴, i może jej używać każdy, bez spełnienia jakichkolwiek warunków wstępnych.

Nie można stwierdzić jednoznacznie, że podmioty gospodarcze prowadzące zajęcia z dziećmi są całkowicie zwolnione z odpowiedzialności za dzieci w trakcie prowadzonych zajęć. Odpowiedzialność taka jest ukształtowana na zasadach ogólnych, wynikających przede wszystkim z przepisów prawa cywilnego.

Jednym ze źródeł takiej odpowiedzialności może być umowa zawarta przez rodziców dziecka z podmiotem prowadzącym działalność. Umowa taka powinna precyzować nie tylko aspekt związany z nauczaniem, ale także zakresem opieki i odpowiedzialności osób prowadzących zajęcia. Tytułem przykładu można wskazać np. regulamin szkoły językowej Manhattan Academy⁵, z którego wynika, że szkoła ponosi odpowiedzialność za bezpieczeństwo dzieci tylko podczas zajęć na terenie sal wykładowych szkoły. Za bezpieczeństwo dzieci w drodze na zajęcia i w drodze powrotnej odpowiedzialność ponoszą rodzice/opiekunowie (rozdział V, pkt 6), czy podobnie w regulaminie szkoły językowej

³ Tak M. Pilich, *Ustawa o systemie oświaty. Komentarz*, 2015, LEX, komentarz do art. 83(a) ustawy o systemie oświaty.

⁴ https://bip.krakow.pl/?dok_id=65242&sub=wtoku&metka=1; https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=65246&info=punkt&PSS_ID=12383&vReg=1.

⁵ <http://www.manhattan-academy.pl/files/manhattan-academy-regulamin.pdf>.

Madison⁶: *Szkoła ponosi odpowiedzialność za bezpieczeństwo dzieci i młodzieży tylko podczas zajęć na terenie sal wykładowych szkoły. Za bezpieczeństwo w drodze na zajęcia i w drodze powrotnej jak również podczas oczekiwania na zajęcia odpowiedzialność ponoszą rodzice/opiekunowie.*

Kolejnym źródłem odpowiedzialności są przepisy Kodeksu cywilnego, w szczególności tytułu VI „Czyny niedozwolone”. Zastosowanie może znaleźć np. art. 427 k.c. w brzmieniu: *Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru.* Należy jednak podkreślić, że przepis ten stanowi podstawę do ustalenia odpowiedzialności osoby sprawującej nadzór za czyny cudze – osób nadzorowanych – wyrządzone jakimkolwiek innym podmiotom. Jeśli chodzi o szkody wyrządzone samemu nadzorowanemu w wyniku nieprawidłowo sprawowanego nadzoru, podstawy ustalenia odpowiedzialności należy poszukiwać w art. 415 k.c., a w przypadku gdy osoba sprawująca nadzór była pracownikiem podmiotu będącego adresatem roszczeń – w art. 430 k.c. Zapewne, skoro powierzono dziecko na czas zajęć, to osoba odpowiedzialna za nadzór nie powinna dopuścić, by 11-letnie dziecko w czasie przerwy opuściło budynek, w którym odbywają się zajęcia. Skoro bowiem nawet zakład gastronomiczny odpowiada za utratę lub uszkodzenie odzieży wierzchniej pozostawionej przez konsumenta nie tylko wtedy, gdy w zakładzie jest płatna, strzeżona szatnia, lecz również i wówczas, gdy z charakteru lokalu i rodzaju spożywanych posiłków wynika, że konsumenci z reguły pozostawiają odzież wierzchnią na znajdujących się w zakładzie wieszakach⁷, to trudno sobie wyobrazić, by mniej restrykcyjna odpowiedzialność spoczywała na organizatorze zajęć dla dzieci. W wyroku z 2 grudnia 2003 r.⁸ Sąd Najwyższy wskazał, że obowiązek osoby prowadzącej zakład gastronomiczny nienarażania klientów na utratę zdrowia lub życia może wynikać nie tylko z ustawy, ale również z poczucia rozsądku, popartego zasadami doświadczenia życiowego, które nakazują unikać zbędnego ryzyka oraz podejmować czynności zapobiegające możliwości powstania zagrożenia dla życia lub zdrowia człowieka. Przy zaniechaniu jako przyczynie szkody chodzi o taki stan rzeczy, przy którym określona przyczyna nie wywołałaby skutku w postaci szkody, gdyby pomiędzy nią a skutkiem wystąpiło działanie, do którego jednak nie doszło. Z orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, że może istnieć normalny związek przyczynowy między zawinioną beczynnością

⁶ [Http://www.madison.edu.pl/images/pliki/regulamin.pdf](http://www.madison.edu.pl/images/pliki/regulamin.pdf).

⁷ Uchwała SN z 16 grudnia 1977 r., sygn. akt II CZP 94/77, OSNC 1978, nr 8, poz. 134.

⁸ Sygn. akt III CK 430/03, OSNC 2005, nr 1, poz. 10.

a szkodliwym skutkiem, jeżeli czyn, gdyby był wykonany, usunąłby czynnik, między którym a szkodliwym skutkiem istnieje związek przyczynowy. Zagadnienie to jest jednak indywidualnie oceniane przez sąd na tle każdego stanu faktycznego z uwzględnieniem wszelkich okoliczności i w świetle całości kształtu materiału dowodowego. Oceniając zatem związek przyczynowy przy zaniechaniu, należy ustalić czynność, której nie dokonano, czynność hipotetyczną oraz jej możliwe skutki i ustalić, czy istnieje adekwatny związek przyczynowy między jej brakiem a powstałym skutkiem.

Warunkiem powstania odpowiedzialności deliktowej jest:

- czyn niedozwolony – fakt powodujący uszczerbek, czyli zdarzenie – ludzkie działanie, niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania lub inne zdarzenie – w wyniku którego została wyrządzona szkoda osobie trzeciej, a z którym ustawa łączy obowiązek odszkodowawczy,
- szkoda – uszczerbek majątkowy lub niemajątkowy (szkoda na osobie, np. w wyniku wypadku), jakiego doznaje poszkodowany we wszelkiego rodzaju dobrach chronionych przez prawo.
- związek przyczynowy między szkodą a zdarzeniem, z którym prawo łączy obowiązek odszkodowawczy, przy czym Kodeks cywilny stoi na gruncie tzw. adekwatnego związku przyczynowego, stanowiąc w art. 361 § 1, że zobowiązany do odszkodowania odpowiada tylko za normalne następstwa swego działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. Obowiązek naprawienia szkody powstaje z chwilą ustalenia, że bez zdarzenia początkowego – czynu niedozwolonego – nie nastąpiłoby inne zdarzenie, jakim jest wynik ostateczny w postaci uszczerbku (majątkowego lub/i niemajątkowego).

Być może w tego typu sprawach można na drodze procesu cywilnego dowieść, że brak nadzoru był zawiniony i stanowił przyczynę, której normalnym następstwem była szkoda, a w konsekwencji domagać się zadośćuczynienia, jeśli uda się wykazać te wszystkie okoliczności za pomocą dostępnego materiału dowodowego. Przy określaniu zakresu obowiązku nadzoru, którego brak może stanowić czyn niedozwolony w rozumieniu art. 415 k.c. oraz art. 430 k.c., można pomocniczo odwoływać się do regulacji zawartej w art. 427 k.c. Zakres obowiązku nadzoru jest zależny od wielu czynników, w tym rodzaju stosunku powodującego obowiązek nadzoru, wieku i właściwości osoby poddanej nadzorowi i faktycznej możliwości wykonywania nadzoru⁹. Możliwe jest uzyskanie zadośćuczynienia (art. 446 § 4 k.c.¹⁰), służącego przede wszystkim kompensacji krzywdy, która dotknęła członków rodziny zmarłego. Podstawo-

⁹ A. Rzetecka-Gil, Komentarz do art. 426 k.c., LEX.

¹⁰ Art. 446. § 1. *Jeżeli wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia nastąpiła śmierć poszkodowanego, zobowiązany do naprawienia szkody powinien zwrócić koszty leczenia i pogrzebu temu, kto je poniósł.*

wym kryterium określającym rozmiar odpowiedniego zadośćuczynienia jest rozmiar doznanej krzywdy.

Biuro Analiz Sejmowych nie jest powołane do analizowania stanu faktycznego i prawnego zaistniałej sytuacji, wymagają one udania się przez poszkodowanych do adwokata/radcy prawnego i ewentualnego wszczęcia procesu cywilnego (z doniesień prasowych wynika, iż prokuratura umorzyła prowadzone postępowanie karne w tej sprawie). Bez wątplenia nieuprawnione jest twierdzenie, że podmioty gospodarcze prowadzące działalność, polegającą na szkoleniu dzieci w dowolnym zakresie, są w ogóle zwolnione z jakiegokolwiek odpowiedzialności za dzieci. Jest ona ukształtowana na zasadach ogólnych prawa cywilnego, w tym może wynikać z umowy zawartej przez rodziców dziecka (w tym co do zakresu opieki na dziećmi w czasie zajęć).

Nawet jeśli zajęcia odbywały się na terenie szkoły (w rozumieniu ustawy o oświacie), nie można przerzucić odpowiedzialności za wypadek na funkcjonariuszy tej szkoły. Co prawda z wyroku Sądu Najwyższego z 10 września 1971 r.¹¹ wynika, że cały teren szkoły w czasie, gdy odbywają się zajęcia, pozostaje pod jej opieką i nadzorem, wobec czego obowiązek należytego nadzoru obciąża szkołę również w stosunku do młodzieży, która nie ma zleconych zajęć dodatkowych, ale w czasie, gdy szkoła jest czynna, ma możliwość przebywania na szkolnym boisku. Sąd Najwyższy stwierdził jednak¹², że obowiązek sprawowania opieki i nadzoru oraz zapewnienia bezpieczeństwa ze strony szkoły dotyczy tylko uczniów powierzonych funkcjonariuszom szkoły lub szkole jako całości. Obowiązek ten zachodzi więc w sytuacji, gdy uczniowie danej szkoły pozostają w dyspozycji nauczycieli lub administracji szkolnej, podczas lekcji, przerw międzylekcyjnych i innych zajęć zleconych przez szkołę. W późniejszym orzeczeniu Sąd Apelacyjny uznał, że funkcjonariusze Skarbu Państwa – nauczyciele i administracja szkoły – są zobowiązani do nadzoru nad uczniem jedynie podczas lekcji, przerw między lekcjami i zajęć pozalekcyjnych organi-

---

§ 2. Osoba, względem której ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny, może żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody renty obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego. Takiej samej renty mogą żądać inne osoby bliskie, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego.

§ 3. Sąd może ponadto przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej.

§ 4. Sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

¹¹ Sygn. akt I CR 260/71, OSNC 1972, nr 4, poz. 71.

¹² Wyrok SN z 3 stycznia 1974 r., sygn. akt II CR 643/73, OSP 1974, nr 10, poz. 202.

zowanych przez szkołę, na czas których dziecko zostaje im powierzone. I tylko wówczas odpowiadają z tytułu zawinionych uchybień w nadzorze, które pozostają w związku przyczynowym z doznaną przez dziecko szkodą. Natomiast gdy dziecko doznaje szkody na podwórku szkolnym, ale poza czasem, w którym podlega nadzorowi funkcjonariuszy szkoły, nauczyciele nie odpowiadają za brak nadzoru, lecz za inne zawinione działania lub zaniechania uczniów¹³. Zgodzić się przy tym należy z tezą wyrażoną przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu¹⁴, że obowiązek dbałości o życie i zdrowie człowieka może wynikać nie tylko z normy, także ustawowej, a również ze zwykłego rozsądku, popartego zasadami doświadczenia, które nakazują podjęcie niezbędnych czynności zapobiegających możliwości powstania zagrożenia dla zdrowia lub życia człowieka.

Także w rozumieniu przepisów ustawy zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach wypadek, do którego doszło w trakcie zajęć opiekuńczych lub wychowawczych, jednakże nie realizowanych przez jednostki organizacyjne systemu oświaty, nie będzie kwalifikowany jako „wypadek w szkole” (w odróżnieniu od takiego, do którego doszło poza obiektem placówki, ale w czasie realizowania zajęć dydaktycznych, wychowawczych czy opiekuńczych, takich jak wycieczka szkolna).

Podsumowanie

Tylko działalność oświatowa, prowadzona na podstawie ustawy o oświacie, podlega nadzorowi kuratora i przepisom o odpowiedzialności organu prowadzącego szkołę, dyrektora oraz nauczycieli, odpowiedzialnych za bezpieczeństwo dziecka. Natomiast działalność oświatowa, nieobjęta prowadzeniem szkoły, placówki, zespołu, lub innej formy wychowania przedszkolnego może być podejmowana na zasadach określonych w przepisach ustawy o swobodzie działalności gospodarczej jako działalność gospodarcza. W takim wypadku nie stosuje się przepisów ustawy o oświacie, niemniej podmioty gospodarcze prowadzące zajęcia z dziećmi nie są zwolnione z odpowiedzialności za dzieci w trakcie prowadzonych zajęć. Odpowiedzialność taka jest ukształtowana na zasadach ogólnych, wynikających przede wszystkim z przepisów prawa cywilnego (delikt) oraz zawartej przez rodziców dziecka umowy. Możliwa jest także odpowiedzialność określona w przepisach prawa karnego, jeśli zajdą szczególne okoliczności, uzasadniające taką odpowiedzialność. Analiza konkretnego przypadku i możliwości dochodzenia roszczeń na drodze sądowej leży poza kompetencjami Biura Analiz Sejmowych.

¹³ Wyrok SA w Lublinie z 20 maja 1992 r., sygn. akt I ACr 69/92, OSA 1994, nr 9, poz. 48.

¹⁴ Wyrok SA w Poznaniu z 21 stycznia 2010 r., sygn. akt I ACa 987/09, LEX nr 628236.